

מצביאות

ברברה וו' טוכמן^[1]

תרגום מאנגלית: שמואל שמואל

תוכן עניינים

1	מצביאות
2	תקציר המערכת
2	מבוא
2	חשיבות המצביאות
2	סגולות הנדרשות למצביאות
5	מצביאות במונחי ההווה
5	השלכות השינוי
7	בעיה אחרונה
7	סיכום

תקציר המערכת

האם המצביא נראה שונה מושינגטון? הסופרת וההיסטוריונית האמריקאית ברברה טוכמן עוסקת בהרצאתה, משנת 1972 בווסטפוינט, בנושא המצביאות ממספר נקודות מבט. טוכמן מציגה בתחילה מספר תכונות אופי אשר בראייתה הן משמשות מרכיבי יסוד באישיות המצופה מהמצביא, כגון שיקול דעת, כוח רצון, שלוה ומשימתיות. ניכר מהמאמר כי טוכמן רואה בתכונות אלה מעין אבני יסוד אוניברסליות למצביאים צבאיים באשר הם. בה בעת מציגה טוכמן את הבעייתיות של תפקיד המצביא בעידן שבו מתרבים סימני השאלה לגבי תכלית הפעלת הכוח הצבאי, וטשטוש של הגבולות שנוצר בשל כך בין הדרג המדיני לבין דרג הצבאי, ובין סוגיות אזרחיות לבין סוגיות צבאיות.

מבוא

נושא הרצאתי הערב הוצע לי על ידי מפקדכם. הנושא הוא המילה "מצביאות" (Generalship), "וזה לא לוותה בכל הסבר נוסף. אין ספק שהוא היה יכול להניח בביטחון שהנושא כשלעצמו יעניין קהל זה באותו האופן ש"אימהות" תעניין קהל המורכב מנשים בהיריון. אינני יודעת האם הגנרל דיוויס חשב שהנושא ראוי לי מכיוון שאני הביוגרפית של גנרל המדגים בבירור מספר סגולות מצביאות, הן בקיומן והן בהיעדרן, או שמא היה בדמיונו דבר מה בעל היקף רחב יותר.

בכל מקרה, כאשר הרהרתי על הנושא התעוררה סקרנותי מכמה סיבות: כיוון שזה הוא נושא חשוב, כיוון שהוא חמקני, וכיוון שמתקיימים בו, לדעתי, שינויים קיצוניים כתוצאה מההתפתחויות שחלו ב-25 השנים האחרונות, ושעשויות להותיר הרבה מידיעותינו אודותיו בלתי רלוונטיות. אחזור ואדון בהיבט זה מאוחר יותר.

אתחיל ואומר שאיני מחזיקה הסמכה רבה לדון בנושא זה, המצביאות, מאשר לו הייתם מבקשים מטניסון להרצות עליו כיוון שהוא כתב את "הסתערות הבריגדה הקלה". לא כתבתי את הביוגרפיה על סטילוול (Stilwell) משום שהוא היה דמות מפתח של היחסים האמריקניים בסין ונציג יעיל באופן יוצא דופן שלהם. לא כתבתי את "תותחי אוגוסט" כמחקר על הדרך שבה תוכניות מלחמה משתבשות – לפחות לא ידעתי שעשיתי זאת עד לאחר שהכול הסתיים. אינני בראש ובראשונה היסטוריונית צבאית, ובמידה שזה הוא עיסוקי בכלל, אין הדבר אלא תאונה. עם זאת, מאחר שהחיים מהנים רק כאשר מנסים דבר מה הנמצא מעט מעבר להישג היד, אמשיך בביצוע המטלה שהוטלה עליי.

חשיבות המצביאות

במילון הציטוטים הצבאיים של הקולונל היינל (Hinel's Dictionary of Military Quotations), הנושא הנמצא תחת הכותרות "גנרלים" ו"מצביאות" ארוך יותר מכל נושא אחר בספר. אם מוסיפים לכך את הנושאים הקרובים מאוד, "פיקוד" ו"מנהיגות", אורך הנושא כפול מכל נושא אחר. מדוע כה חשוב הנושא? התשובה היא, לדעתי, כיוון שלסגולות המופעלות ביישום המנהיגות יש את הכוח לקבוע בפרק זמן קצר מאוד את חייהם ומוותם של אלפים ולעיתים אף את גורלן של אומות. לפיכך הופכות הסגולות של גנרל לסוגיה מושכת לא רק עבור הכוחות המזוינים אלא גם עבור האזרחים בכלל, וודאי שהיא חיונית למדינה לשם קביעה של סגולות אלה, איתורן במועמדים למצביאות והבטחת הגעת המחזיקים בהן אל המשרות המתאימות להם.

כמו כן ראיתי שנאמר שהפיקוד הבכיר בקרב הוא הפעילות האנושית המוחלטת היחידה, כיוון שהיא מצריכה הפעלה שווה של כישרונות פיזיים, אינטלקטואליים ומוראליים ברזמנית. ניסיתי לפרק אמרה זו (כיוון שמטבעי, או שמא עקב מקצועי, אני נוטה לקרוא תיגר על כל הכללה) ולחשוב על פעילויות אחרות הטוענות לאותו הכתר, אך למעשה לא מצאתי עוד אף אחת. המצביאות בקרב מחזיקה לבדה בתכונה זו.

סגולות הנדרשות למצביאות

כפי שאני רואה זאת, מתחלקות הסגולות הנדרשות למצביאות לשני סוגים: סגולות האופי כלומר מנהיגות אישית וסגולות מקצועיות. בכל הנוגע לפיקוד בשדה, קרוב לוודאי שהסוג הראשון חשוב מהשני, למרות ששניהם חסרי תועלת אם הם מופרדים זה מזה. הטקטיקן המבריק ביותר לא יוכל לנצח בקרב אם, כמו הגנרל בולאנגר (Boulanger) יש לו הנשמה של סגן-משנה. כך גם לא יוכל החייל הנועז והמושך ביותר לנצח אם, כמו הגנרל קסטר (Caster), הוא שוטה בפריסתו את כוחותיו.

אומץ, לפי המרשל דה-סאקס (Marchale de Saxe), הוא הראשון לכל הסגולות. "בלעדיו", כפי שהוא אומר ללא ספק: "לאחרות ערך מועט בלבד מאחר שאי אפשר להשתמש בהן". לדעתי אומץ היא מילה פשוטה מדי. על התפיסה לכלול הן את האומץ הפיזי והן את זה המורלי, כיוון שיש אלה המחזיקים בראשון ולא באחרון, ואין בכך מספיק למצביאות. אכן, על האומץ הפיזי להתלוות לתבונה, כיוון שכפי שטוען משל סיני, "גנרל אמיץ וטיפש הוא אסוף". אומץ פיזי המשולב עם אומץ מורלי הופכים את המחזיק בהם לנחוש, ואחלוק על דה-סאקס ואומר שהתכונה הראשונה במעלה היא החלטיות. תכונה זו היא המאפשרת לאדם להתגבר על הנסיבות, על הכפופים, על בעלי הברית ובסופו של דבר על האויב. תהיינה הנסיבות אשר תהיינה, זו היא הנחישות להגיע למטרה ולהתגבר, אם המטרה, במקרה הגרוע ביותר, היא אך ורק לשרוד, ואם במקרה מוגבל אחר, להשלים את המשימה. לדעתי הרצון הזה להתגבר הוא התנאי ההכרחי לפעולה הצבאית. אם

וואו ט מוזיק בן, וואו גט יוזיק און וואונץ ווו ווש לונמון בו או יזמנו ממוקום עלום כל שווא. אן וואו ינוג לויזונ אנץ כאריה ועדיין להיכשל, אם נעדר בו הרצון ההכרחי.

כוח הרצון היה הדבר שבו החזיק סטילווול. הנחישות המוחלטת, הקשיחה והבלתי ניתנת לשבירה למלא את המשימה ללא קשר למכשולים, לאויבים ולתסכולים. כאשר הדרך שאותה נלחם לסלול בבורמה הגיעה סוף־סוף לסין, לאחר חזרתו מהשטח הגיע אליו מסר ממחליפו שהכיר בכך שהשיירה הראשונה שעברה בנתיב הקרקעי הייתה תוצר של: "כוח רצונך שאותו אין להכניע", למרות שסטילווול לא היה שם כדי לראות זאת.

אנשים נבונים יטענו ששיקול הדעת צריך להגביל את כוח הרצון, שאלמלא כן יושקעו מאמצים רבים יותר או יוקרבו קורבנות גדולים יותר מערך המטרה או, לחלופין, תיווצר דבקות עיוורת בהשגת מטרה שעצם הקושי הטמון בהשגתה מצביע על כך שמלכתחילה היה הניסיון טעות. ודאי ששיקול דעת הוא אחת הסגולות החיוניות של המצביאות, ולפי ההיסטוריון הימרי ריימונד אוקונר (Raymond O'Conner) אולי אף החיונית שבהן. הוא מצטט את הגדרת שיקול הדעת לפי סי' פ' סנאו (C. P. Snow) שהיא: "היכולת לחשוב על עניינים רבים באופן מידי, על קשרי התלות ביניהם, על חשיבותם היחסית ועל השלכותיהם". לא תמיד יהיה שיקול הדעת כה רציונלי, אלא הוא עשוי להיות אינטואיטיבי יותר ולהתבסס על תחושת המצב בשילוב עם הניסיון.

לעיתים שיקול הדעת יעודד תעוזה כפי שהאדמירל נימץ התעקש, בניגוד לעצה שיעצו לו כל האדמירלים והגנרלים שהיו תחת פיקודו, לקיים את ההסתערות על קוואג'אליין – (Kwajalein) מקום שבו נמצאה מפקדה יפנית בלב איי מארשל – למרות שפירוש הדבר היה השארת האיים הסובבים, שנמצאו על קווי התחזוקה האמריקניים, בשליטה יפנית. באותו המקרה התוכנית האמריקנית הצליחה לשמור את האיים החיצוניים תחת הפגזה, בעוד שהאי קוואג'אליין התברר כבלתי מוגן יחסית כיוון שהיפנים, שחשבו בדומה לפקודים של נימץ, שכנעו את עצמם שהאמריקנים לא ינסו להסתער עליו.

עם זאת, לרוב שיקול הדעת טוען ש"איראפשר" בעוד שכוח הרצון טוען ש"אפשר". במצבי הקיצון תוצאות מעולות מושגות כאשר כוח הרצון גובר על שיקול הדעת. כוח הרצון לבדו החזיק את וושינגטון במהלך החורף בעמק פורג' (Valley Forge) נקודת שפל של אומללות והזנחה, ורק כוח הרצון היוצא מגדר הרגיל מנע מהצבא הקופא, מזה הרעב והיחף שלא קיבל תשלום או אספקה מהקונגרס הקונטיננטלי, לערוק. שיקול הדעת היה טוען "לכו הביתה". אני מניחה שהיה זה כוח הרצון שגרר את חניבעל אל מעבר לאלפים, למרות ששיקול הדעת עשוי היה לשאול אותו מה יקרה לאחר שהשיג את מטרתו, בדיוק כשם ששיקול הדעת עשוי היה לטעון בפני סטילווול שמשימתו – גיוס צבא סיני יעיל תחת משטרו של צ'אנג קאי-שק – (Chang Kai-shek) לא הייתה ניתנת להשגה. גם חניבעל כשל בהשגת מטרתו: הוא לעולם לא תפס את רומא, אך הוא זכה למוניטין של החייל הגדול בכל הזמנים.

לפעמים המצב מצריך כוח רצון שיטען פשוט "לא אובס", וגם במקרים אלה, במצבי הקיצון, עליו לגבור על שיקול הדעת. לאחר האסון הנורא של ארבע תבוסות עוקבות במרחבי צרפת בחודש אוגוסט 1914, כאשר הצבא הצרפתי נס אחורה בנסיונה כאוטית והאויב פלש קדימה, שיקול הדעת עשוי היה לשאול האם לא הובסה צרפת. רעיון זה לא יצא אף פעם בראש של מפקד הצבא הצרפתי הגנרל ג'ופר (General Joffre) שברשותו נמצאה בשפע תכונה החשובה מאוד לגנרלים – שלוה. בכל עת תהיה יציבות מצב הרוח של גנרל לנכס, והראשונה במעלה זו היא השלווה שעליה אפשר לשמור בעת ההתרחשות של אסון. יכול להיות שהחסינות של ג'ופר לפניקה נבעה מהיעדר דמיון, או שאולי הוא סבל כל הזמן מההרגשה שאותה כינה סטילווול "כובד", והצליח להסתירה. איננו יודעים, כיוון שג'ופר לא כתב יומן. יהיה מקור שלוותו אשר יהיה, בת מזל הייתה צרפת על כך שהתקיימה שלוה זו אצל האיש הנכון ובזמן הנכון. אכן היה זה גאלייני (Gallieni) שראה את ההזדמנות להפוך את האסון וניצלה, והיו אלה הגנרלים פוש (Foch) ופראנצ'ט דאספרי (Franchet d'Esperey) שסיפקו את ההתלהבות לבצע את התוכנית עד סופה, אך היה זה ביטחוננו המהורהר, ורוד הלחיים והבלתי ניתן להיזהר של ג'ופר שהחזיק את הצבא. אלמלא הוא, אפשר שלא היה יכול להתקיים צבא שיעמוד על מקומו בקרב על המארן. (Marne)

תכונה הנמצאת גבוה ברשימת הסגולות ההכרחיות לגנרל היא התכונה שאותה אני מכנה "עשה זאת". היא לקוחה מהמשפט שאותו שם שייקספיר בשפתיים של מרקוס אנטוניוס: "כאשר אומר קיסר 'עשה זאת', נעשה הדבר". תכונת פיקוד זו נסמכת לא רק על הידע של הגנרל בטקטיקה, על הכרתו את השטח, את המשאבים ואת פריסת האויב במצב מסוים, אלא היא נסמכת על מידת האמונה שלפיקודיו יש בידיעותיו. לדברי קצין אחד: "כאשר סטילווול אמר לך מה לעשות בבורמה, היה לך הביטחון שהיה זה הדבר הנכון לעשות. זה הדבר אותו רוצה חייל לדעת."

מרקוס אנטוניוס: "כאשר אומר קיסר 'עשה זאת', נעשה הדבר"; זוהי תכונה הנמצאת גבוה ברשימת הסגולות ההכרחיות לגנרל מקור flickr :

אם קצינים וחיילים מאמינים שהגנרל יודע על מה הוא מדבר, ושפקודותיו הן הדבר הנכון לעשות במקרה זה, הם יבצעו אותו, כיוון שרוב האנשים שמחים למצוא מפקד שעל שיקול דעתו הם יכולים לסמוך. זה הוא ההבדל בין רוב האנשים ובין גנרלים.

אני מגיעה עכשיו לסוג השני של היכולות, הן היכולות המקצועיות. סוג יכולות זה מקיף את היכולת להחליט מה הן המטרה והתוכנית, לארגן ולהכווין, להסתמך על ניסיון ולהפעיל את כל הידע והטכניקות שבהן אומן המקצוען. אין, לדעתי, היגיון רב שאכנס עוד להיבט זה ואדון בעקרונות המקצועיים של המצביאות. ראשית, כיוון שאם אתם אינכם יודעים יותר על עקרונות אלה ממני, אינכם צריכים להיות פה, ושנית, נראה שקשה מאוד לדבר באמיתות מוחלטות. העקרונות תלויים במידה רבה בזמן, במקום, בהיסטוריה ובאופי הצדדים הניצים. אומר רק שהגשר המחבר בין שני הסוגים – המחבר בין המנהיגות האישית ובין היכולת המקצועית – הוא האינטליגנציה שהיא התכונה שאותה קבע דה-סאקס ברשימתו כשנייה, אחרי האומץ.

אני מניחה שסוג האינטליגנציה משתנה לפי העיסוק: אצל רופא חייבת האינטליגנציה להיות סימפטית, אצל עורך דין היא תמיד פסימית, אצל ההיסטוריון עליה להיות מדויקת, חקרנית וממזגת. לפי האמירה היפה של דה-סאקס אצל איש צבא על האינטליגנציה להיות: "חזקה ופורייה בתחבולות". אני מחבבת אמירה זו. זו היא דרישה שאפשר לראות כי נוסחה מתוך ניסיונו של חייל. לדעתי היא מתאימה מאוד לביצועים הצבאיים המקצועיים הכמעט מושלמים ביותר או בכל מקרה הפחות מבורדקים של זמננו – הביצועים של הישראלים במלחמת ששת הימים בשנת 1967.

במיקרוקוסמוס זה, שנתחם עבורנו בגבולות הברורים של שישה ימים, השתלבו ופעלו יחדיו סגולות ההחלטיות והתעוזה, גורם ה"עשה זאת", הפעלת מיומנויות במומחיות ושליטת אינטליגנציה "חזקה ופורה בתחבולות" כחלקי מנוע משומנים. אינני צריכה להיכנס לנסיבות שגרמו לכך, שאולי הראשית מביניהן היא שלא התאפשרו נסיגה או תבוסה – שכל אחת מהן פירושה היה השמדת אותה רסיס מדינה שגודלה כגודל מדינת מסצ'וסטס. עם זאת, תפיסת המצביאות הישראלית מכילה עקרונות הישימים מעבר לגבולות המדינה. צפיית התרחשויות העתיד הוא אחד מעקרונות אלה. כפי שאמר לי מפקד מחוז ירושלים: "להיות גנרל פירושו להוביל, וכדי להוביל עליך להיות מלפנים ולהקדים גם את ההתרחשויות". לדבריו על גנרל להיות ספקן, ביקורתי, גמיש ולבסוף עקשן בביצוע משימתו.

נראה שתכונה זו, שכבר הזכרתי בהקשר של סטילוול, היא הסגולה שאותה מדגישים הישראלים יותר מכל בקצין. הגיל הצעיר של גנרל היא תכונה אחרת שזוכה להדגש. אין גנרלים ישראליים בשירות פעיל שגילם מבוגר מ-46 שנים, ונראה שהגיל הממוצע של המטה הכללי הוא הצעיר בעולם. זו היא מדיניות מכוונת המשקפת את המודעות הדרוכה של המנהיגים הצבאיים שבהם בכל רגע נתון עשוי להיתלות הקיום של אומתם – מצב זה אינו דומה למדינה כשלנו הפרוסה על כל היבשת ותחומה באמצעות שני אוקיינוסים. בישראל הם חייבים לשמור על המצביאות בערנות שיא, רעבה תמיד ומשתפרת תמיד.

העיקרון שמצאתי מודגש תמיד יותר מהאחרים, למרות שהוא שלטני יותר ברמת התכנון מאשר בשדה, היה ידיעת האויב – יכולותיו, אימוניו והפסיכולוגיה שלו – במידה המלאה והמדויקת ביותר אשר מסוגלים להקנות הלימוד הממושך, ההיכרות וכל אמצעי איסוף המידע. בתחום זה לישראלים יש את יתרון ידיעת האויב מראש: הוא גר בשכנות להם. עם זאת, נראה לי שהאמריקנים יכולים גם הם ללמוד מלקח זה.

אם היינו נמקו ישימ ונשנות לב ובה יוננו לאופי ודיו יב שאונו אנו מונכונים להביט בביטוחו כהוב, למניעיו ולניכוחיו, שלא לדבר על בעלי הברית שבהם אנו תומכים, במיוחד באסיה, לא היינו גורמים לחוסר סדר כה רב, לחוסר סדר כה בלתי צפוי, בווייטנאם. לא היינו מוצאים עצמנו, לבלבולנו ולאכזבתנו, משקיעים כמות הולכת וגדלה של מאמצים חסרי תועלת נגד יכולת התנגדות ואף למעלה מזאת נגד יוזמה הממשיכות והמבלבלות בעוצמתן. ביהירות גודלנו, עושרנו והטכנולוגיה העדיפה שלנו אנו נוטים להתעלם מהצורך לבחון מה עשויים להיות מקורות כוח שונים אצל האחר. אם בשנת 1917 יכולה הייתה אידית קאבל (Eidith Cavel) להגיד "בפטריוטיות אין די", נדרש לנו קול נוסף לחוכמה שיגיד לנו "בטכנולוגיה אין די". המלחמה אינה פרויקט הנדסי אחד גדול. ישנם אנשים בצד השני – בעלי עוצמה וכוח רצון שאותם מעולם לא טרחנו למדוד. עקב הזנחה זו נגררנו לפעולה תוקפנית נרחבת יותר, ודאי וודאי הרסנית יותר, מכפי כוונותינו. בסופו של דבר לחימה ללא הבנת האויב אינה משרתת את תהילת הצבא ולא את תהילת המדינה.

מצביאות במונחי ההווה

מאחר שהגעתי במהירות להווה, אבקש לבחון את המצביאות מכאן והלאה במונחי ההווה. ידוע לי כי נושאים צבאיים נלמדים באופן כללי באמצעות דוגמאות עבר, ואוכל להמשיך ולהרצות באופן סביר על סגולות המפקדים הגדולים באמצעות אמירות מתאימות מאת נפוליאון, התייחסות לגנרל גראנט ואנקדוטות הנוגעות לאופן שבו המלך ג'ורג', כאשר נאמר לו כי הגנרל וולף (Wolfe) משוגע, השיב ש"הלוואי שינשך חלק מהגנרלים האחרים שלי" – מידע המוכר לכם כבר כולו. מלבד זאת עשוי הדבר להיות עיסוק במיושן, כיוון שלשינוי במלחמה שהתרחש באמצע המאה העשרים חייב להתלוות שינוי במצביאות.

לדעתי תפיסת המלחמה הכוללת שהופיעה במאה שבה אנו חיים – המאה העשרים הנוראה כדברי צ'רצ'יל – כבר עברה מהעולם. היא נדחקה מהבמה באמצעות ההופעה של כלי הנשק המוחלט, הגרעיני, עם יכולתו הבלתי מעורערת להרג שאינו מידתי. מאחר שללא קשר למכה הראשונה, ישנה די עוצמה גרעינית בנמצא כדי לגרום נזק הרסני הדדי לשני הצדדים. כך הפך כלי הנשק לאמצעי שבו אי אפשר להשתמש, ונוצר מצב חדש. אם המלחמה, כפי שלמדנו, היא יישום המדיניות באמצעות כוח, אנו ניצבים כעת בפני העובדה שאין מדיניות או יעד פוליטי שאותם אפשר להשיג באופן מועיל באמצעות פתיחת מלחמה גרעינית שתשמיד את כל הצדדים. לפיכך מכאן והלאה על המלחמות המוגבלות עם היעדים המוגבלים להיות המוצא היחיד, כאשר למדיניות נדרש סיוע באמצעים צבאיים. לאחר חקירת הנושא נתפס שינוי זה על ידי מוחות זריזים כמעט מייד עם התרחשותו, ואחד מהם היה השגריר ג'ורג' קנאן (George Kennan) שבשנת 1954, בעוד הפצצה הילכה קסם על כולם, כתב שהנשק הגרעיני לא הרחיב את היקף המלחמה, אלא להפך: "עידן המלחמות הכוללות חלף ומעתה והלאה מבצעים צבאיים מוגבלים הם היחידים היכולים לשרת תכלית ברורה כל שהיא."

המשמעות של התפתחות זו עבור איש הצבא היא רבה. פירושו של דבר שבאיש הצבא ייעשה יותר שימוש לתכלית פוליטית או אידיאולוגית מאשר בעבר או לכל הפחות מהעבר האמריקני. התוצאה תהיה בעייתית, כיוון שכפי שאמר לאחרונה הגנרל הבריטי, סר ג'ון וינת'רופ האקט (John Winthrop Hackett) בהרצאה בפני אקדמיית חיל האוויר שלנו: "מלחמות מוגבלות להשגת מטרות פוליטיות עשויות ליצור לחצים מורליים בסבירות גבוהה הרבה יותר [...] מאשר מלחמות העבר הגדולות". אין צורך להגיד שארה"ב כבר סובלת מהאמת הנובעת מעיקרון זה.

השינוי מתרחש כבר במהלך עשרים השנים האחרונות בעוד שאנו חיינו במהלכו בלי ממש לשים לב אליו – לפחות אני כאזרחית לא שמתי לב אליו. על האדם לצאת מחוץ לתופעה כדי לראות את צורתה, ועל אדם להחזיק בפרספקטיבה כדי להיות מסוגל להביט אחורה ולטעון: "כאן הייתה נקודת התפנית". כפי שאתם יכולים לראות עכשיו, קוריאנה הייתה המלחמה הפוליטית הראשונה שלנו. השתלשלות האירועים מאז מצביעה על כך שתפקיד הכוחות המזוינים עתיד להיות, כפי שהראו הרוסים במצרים והראינו אנו בדרום מזרח אסיה, התערבות במדינות בלתי מפותחות ברמת ה"ייעוץ" או ה"סיוע" לכאורה במטרה לעצב את ענייני מדינת החסות כדי שהן תתאמנה למטרת היועץ. תפקיד זה כבר הוביל לפיתוח כוח משימה ותוכנית אימונים מתאימים בתוכנית קציני הסיוע הצבאי (Military Assistance Officers Program) בפורט בראג (Ft. Bragg) לפי הניסוח של תוכנית זו המטלה היא: "לסייע למדינות זרות בבעיות ביטחון פנים", לשון נקייה ללוחמה נגד התקוממות, "ולבצע תפקידים להם השפעה חברתית-פוליטית על מבצעים צבאיים."

בקצרה משימת הכוחות המזוינים בעידן חברתי-פוליטי זה היא לשמש מהפכת נגד או במילים אחרות לסכל את הקומוניזם או אם בוחרים בלשון נקייה, לבצע בניית מדינות, וייטנמיזציה או אולי פקיסטניזציה או אפריקניזציה של בן חסות, ברצונו או למרות רצונו. זה הוא שינוי רציני מההגנה על ארה"ב גופא שהייתה התפקיד היחיד של הכוחות המזוינים אליבא דאבות המייסדים.

השלכות השינוי

מה הן השלכות השינוי על המצביאות? "האם הצבא ראה את אחרון המנהיגים הקרביים הגדולים בעלי הדרגה הבכירה?" שאלה זו אני מצטטת מספר בשם Military Man, שפרסם לאחרונה וורד ג'אסט (Ward Just), עיתונאי מהושינגטון

פוטט. האם עו"ן יזיזו מקום לטגלונת ומנוהגות האישית שזיטו פעם את הנקי? בעבו זיזו האו מ ווגו מ ווושוב: קגוב (Clove) שכבש את הודו עם 1,100 אנשים, קורטז שכבש את מקסיקו עם פחות, צ'ארלס מרטל (Charles Martel) שהדף את המוסלמים בטורס (Tours) נלסון שהדף את נפוליאון בטרפלגר (ותוך כך העריך מקור אחד לגבורתו כאשר אמר ש"לו היו עוד ליידי המילטון, היו גם יותר נלסונים". למרות שהדבר עשוי לכאורה לרצות את אנשי זכויות האישה, שכבר זועמים עליי כעת, אני חוששת שלא כך הדבר כיוון שלדעתם מדובר בהשפעה הלא נכונה). בכל מקרה, יכול להיות שגם גורם זה ייעלם, כיוון שאני בספק אם אהבה או ניצחון למענה ישחקו תפקיד במתן השראה לגנרלים לבצע מעשים כבירים יותר ברמת היעוץ או הווייטנאמיזציה.

מעל לכל האנשים בעלי שיעור הקומה שכיחידים השפיעו על ההיסטוריה, היה ושינגטון. כאשר הוא דהר על סוסו הלבן אל תוך האנשים המבוהלים ו"ברהיטות נהדרת של בוז בלתי ראוי לדפוס" עצר את הנסיגה ממונמות (Monmouth) 'זוכה לשבח מפי לאפייט ולפיו: "מעולם לא ראיתי אדם כה מעולה."

האם אדם זה נדרש בצבא החדש של היום שעליו נאמר שתוכנית לימודי התואר המוסמך הנחשקת ביותר, אחרי זו, היא בית הספר לעסקים של אוניברסיטת הרווארד? כדי שיתאים לצרכים של ימינו, על הגנרל להיות מעט דיפלומט, מעט מנהל כוח אדם, מעט מנתח מערכות נשק ומעט סוכן מכירות ורכש. הגנרל קרייטון אבראמס (Creighton Abrams) כבר תואר על ידי עיתונאי כשני גנרלים. האחד הוא "מפקד קרבי עז ומסותת לסת", והשני "דיפלומט שנון וסבלני עד אין קץ". עבור יורשו צפוי עד מהרה התפקיד השני לשחק תפקיד גדול מהראשון.

מתוך כלל הפעילות האנושית – הפיזית, האינטלקטואלית והמורלית – כמה ייוותר לגנרל לעשות? אם קיימים גלאים כימיים ומרחחי אנשים, משירי עלים ונשק כימי, מכ"מים אינפרא-אדומים ותקשורת אלחוטית לוויינית, שלא לדבר על מה שנחזה בעבר על ידי מר מקנמרה (McNamara) כגדר אלקטרונית בלתי נראית המשאירה את האויב בחוץ, היקף קבלת ההחלטות בשדה צריך להצטמצם. להבנתי אש ארטילרית ואף אש רגלים תכוון באמצעות מחשבים – החל מדגמים זעירים הנמצאים בתרמיל של החייל ועד למחשבי ענק במפקדות. מאפיין זה אמור לאפשר את הסיכוי המדהים לבטל את טעויות האנוש בדומה לחזון של פרופסור סקינר (Skinner) לחסל את הרוע האנושי באמצעות לימוד המכונות. כהיסטוריונית אני יכולה להבטיח לכם שהסיכויים של שתי היוזמות האלה להתממש שווה לסיכוי החזרת הדינוזאורים.

השינוי שעשוי להיות רב המשקל מכולם, יהיה שינוי ביחסי הצבא והמדינה. זה הוא שטח רגיש שבו קיים פוטנציאל לצרות, ואני נכנסת כאן למרחב ספקולציות שאותן אתם עשויים למצוא בנות הפרכה ובהחלט בנות ויכוח.

באופן מסורתי היה צבא היבשה האמריקני מכשיר ניטרלי של מדיניות המדינה, והוא אף החשיב עצמו כזה. הוא קיים על מנת לבצע את הוראות הממשלה. על מנת לעשות זאת ללא היסוס או שאלה שמר סגל הקצינים, באופן כללי, על עמדה בלתי מפלגתית, לפחות על פניו, תהיה האידיאולוגיה הרוחשת מתחת לפני השטח אשר תהיה. כאשר מורים לו לצאת לפעולה, הצבא אינו שואל מדוע או לשם מה. בעבר הייתה זו הנחה בסיסית. אך האם יכולה הנחה זו להמשיך ולהתקיים, כאשר הצבא מוצא עצמו נשלח להילחם לטובת מטרות כה ספקולטיביות או מטושטשות, עד שאין הן מסוגלות לתמוך במצב של מלחמה המוכרזת על פי החוק? אפשר לומר שמדובר בסמנטיקה, אך הסמנטיקה היא מבחן טוב. ככותבת אני יכולה להגיד שבעיית כתיבה משקפת בבירור חשיבה בעייתית, ולרוב היא משקפת תפיסה חסרה של העובדות או של משמעותן.

אפשר לתהות מה שיעור הקצינים בדרום מזרח אסיה כיום המשלימים את שירותם המבצעי בלי לשאול עצמם "מדוע" או "לשם מה". האם יגדל שיעור זה לממדים שאינם נוחים כאשר הם יבצעו את תורונתם החברתית-פוליטית בעתיד? לכן חיונית ומיידית שמירה על איתנות העיקרון שעבר מהעולם, ולפיו על אומה לצאת למלחמה רק לצורך הגנה עצמית או עקב אינטרס לאומי. המדינה הפועלת לפי עיקרון זה תציג בפני אזרחיה, ועל אחת כמה וכמה בפני ההיסטוריה, טיעון מוצלח יותר. אף אחד לא היה יכול להבין לא נכון את פרל הרבור או להתקשות להגדיר את הצורך בתגובה או להסבירו. מלחמה המקריבה חיים היא עסק רציני מכדי לנהלו ללא הגדרה. היא מצריכה הגדרה והכרזה. אני מאמינה שאין לדרוש מאף אזרח – אם הוא איש צבא ואם הוא אינו – לסכן את חייו בעבור דבר מה שאנשים מפוקפקים בושינגטון מחשיבים כרעיון טוב בתורת המשחקים או בהרתעה או בהכלה או בכל רעיון אופנתי אחר.

אם על הצבא לשמש כלי להשגת תכלית פוליטית, האם הוא יכול להיות אוטומט תם? האם יגיע הרגע שבו עמדה זו תינטש, והצבא או חברים בו יפקקו בתכלית שלהשגתה הם נקראו? הם לא בהכרח יחבבו פחות את המדיניות השולטת באופן כללי מאז תחילת המלחמה הקרה הייתה המדיניות האמריקנית הכלה של הקומוניזם, ועימה, אפשר להניח, מסכים הצבא. אך השאלה הולכת והופכת מורכבת. מה בדבר רוסיה אל מול סין? מה בדבר הודו אל מול פקיסטן, שם התחמקנו לאחרונה כחוט השערה מכניסה לאיזולת? מה בדבר המזרח התיכון? נניח שנחליט שאלמלא נציל את רוסיה מהשפעה קומוניסטית, עיראק תיפול? או נניח שנעתיק עיקרון זה לדרום אמריקה? אפשר לשחק במשחק הזה בכל יבשת. מה יקרה אם ניכנס שוב בטעות למלחמה בצד הלא נכון של ההיסטוריה?

הכוחות המזוינים ישיבו שאין זו אשמתם, אלא זו היא החלטה אזרחית. הזרוע הצבאית נשארת תחת שליטה אזרחית. האם לא פיטר טרומן את מקארטור?

אמת היא שהצבא האמריקני מעולם לא קרא תיגר רציני על השלטון האזרחי, אך בשנים האחרונות הוא לא ממש נדרש לכך. עם שלישי מהתקציב הלאומי המושקע בכוחות המזוינים, עם עלות ייצור נשק גרעיני ומודרני אחר, שככל הנראה

אינה יזו עות גבול, עם 22,000 וזכויות ביטחוניות ו 100,000 וזכויות משנה והפועלות באוה ב, עם מפעלים ביטחוניים או מתקנים ביטחוניים הממוקמים ב-363 מתוך 435 מחוזות הבחירה לקונגרס, שזורים האינטרסים הצבאיים-תעשייתיים בכלכלה וחודרים לכל סוכנות מסוכנויות הממשל.

תקציב ההגנה החדש של 83.4 מיליארד דולר [2] גדול פי חמישה מהסכום המוקצב לחינוך וכמעט פי ארבעים מזה המוקצב לשליטה בזיהום (ממשלתנו לא הצליחה לשים לב לכך שכיום הזיהום משמש לגבינו איום חמור יותר מאשר הרוסים). העלות הממוצעת השנתית של קיום כל איש במדים עומדת על 10,000 דולר בשנה בהשוואה להוצאה הלאומית העומדת על 1,172.86 דולר עבור כל אדם בארה"ב או במילים פשוטות: באדם במדים מושקע סכום גדול פי עשרה מאשר זה שאינו במדים. הפנטגון, שבו שוכן הדחף לכל האנרגיה והפעילות הללו, מוציא מדי שנה 140 מיליון דולר על יחסי ציבור לבדם שהם כמעט כפליים מתקציב המענק הלאומי לאומנות ולמדעי הרוח. בעוד שהצבא ואינטרסים הקשורים אליו חודרים עמוק לתוך הממשל, הוא הופך במידה זו או אחרת לשבוי בידי הפנטגון.

במצב זה המיקום של האחריות הסופית לקבלת ההחלטות אינה עוד כה ברורה. הדבר הברור הוא שבעוד שהכוחות המזוינים מפעילים השפעה רבה על הממשל, אין הוא יכול לשמור ברזמנית על תומתו.

בעבר אפשר היה לטפל בכל מטלה קשה תחת המטרייה המגוננת של "החובה, הכבוד, המדינה". כל עוד הייתה לך עילה למלחמה, כגון המיין או האלמו, אפשר היה לעבור כל משימת משלוח מפוקפקת ללא כל קושי. נוסחת ווסט-פוינט עשויה שלא להספיק עוד. רכיב "המדינה" ברור מספיק, אך מה היא החובה במלחמה מוטעית? מה הוא ה"כבוד", אם הלחימה מצטמצמת לכדי החרבת מרחב המחיה של אלה שלא עשו לנו רע מעודם – שלא לדבר על חייהם? תשובת ווסט-פוינט הפשוטה היא שחובה וכבוד שוכנים בביצוע הוראות הממשלה. זה הדבר שאותו אמרו הנאצים להגנתם, ואף על פי כן העמדנו אותם לדין על פשעי מלחמה. חתרנו תחת טיעונינו שלנו בנירנברג ובטוקיו.

כאשר הלחימה מגיעה לנוסחה הקלסית שאותה ביטא לאחרונה חייל שהצית כפר קטן בווייטנאם, ולפיה "עלינו להשמידו בכדי להצילו", יש להמשיך מעבר לחובה ולכבוד ולשאל: "היכן ההיגיון הפשוט?" אני יודעת שההיגיון הפשוט אינו מופיע באמרה של ווסט-פוינט, ואף על פי כן החיילים כפופים לא פחות מכל בן תמותה אחר לאמירה של דקארט: "אני חושב, משמע אני קיים". החשיבה תמשיך ותפרוץ פנימה. זה הוא העונש על זניחת הטוהר הטמון בהגנה עצמית כעילה למלחמה. לפי החייל האמיץ שוויק כאשר חייל מתחיל לחשוב, "הוא אינו עוד חייל כי אם אזרח מחורבן". איני יודעת אם הדברים יגיעו לכדי כך, אך שווה להכניס את נקודת המבט האזרחית לדין.

האם החברה האזרחית באמת רוצה שהצבא יתחיל לחשוב בעצמו? האין זה מעלה מגוון אפשרויות מאיימות של הפיכות ימניות או מרידות שמאלניות? בעוד שהכוחות המזוינים נוטים לרוב ימינה, כבר התרחשו מקרים אחרים: צבא הדגם החדש של קרומוול הדיח את המלך, המרד של הצי בקרונסדאט (Kronstadt) והעריקות מהחזית הביאו למהפכה הרוסית. כבר כיום יש לנו כוח סדיר בלתי ממושפע ברמות מסוכנות בווייטנאם – תופעה הנובעת אומנם משאט נפש כללית יותר מאשר מחשיבה. בעוד שהתפתחות זו אינה פוליטית, ממה שאפשר לראות, היא בהחלט אינה בריאה.

בעיה אחרונה

בעיה אחרונה היא שאלת הפרדה המקודשת של הצבא מהחברה האזרחית. ארה"ב מעולם לא עודדה התפתחות מעמד צבאי, אך אף על פי כן התפתחה תחושה מסוימת של ייעוד מיוחד, כפי שאכן מתחייב מכורח המציאות בקרב אלה שבחרו במקצוע הכולל סיכון חיים. בחירה זו מפרידה אותם מהכלל, מעניקה להם תחושת שליחות ומאחדת אותם באמצעות הרגשת שייכות לחבורה מיוחדת. אני מאמינה שהם רוצים להרגיש נפרדים, הם רוצים את ההבחנה המפצה אותם במידה מסוימת על הסיכון הטבוע במקצוע, בדיוק כפי שההדר, המדים המפוארים והיוקרה החברתית פיצו את צבאות אירופה. אך אם על איש הצבא להתחיל ולשאל עצמו כעת את אותן השאלות ולעמוד בפני אותן הבחירות המוסריות העומדות בפני האזרח, האם אפשר להמשיך ולשאת עוד את היבדלותו?

סיכום

אני יודעת כי נדדתי הרחק מהמטלה שניתנה לי, אך אני מעלה שאלות אלה כיוון שנראה לי כי יהיה על המצביאות להתמודד עימן מעתה ואילך. הבעיה עם הרצאה זו, שנראה לי שלא התבררה, היא שאין לי תשובות כלל. יידרש לכך זן שונה של הוגים. אוכל רק להגיד שתמיד היה זה אתגר להיות מצביא, ותפקידו, כמו זה של האזרח, אינו הולך והופך קל יותר .

[1] Barbara W. Tuchman, "Generalship", *Parameters*, Winter 2010-11, pp. 13-22

המאמר פורסם לראשונה בגיליון כתב העת *Parameters* בשנת 1972. הגברת ברברה וורטהיים טוכמן נולדה ב-30 בינואר 1912 בעיר ניו יורק. היא החזיקה בתואר בוגר של מכללת רדקליף (Radcliffe College) ובמספר תארי דוקטור לשם כבוד לספרות של מגוון אוניברסיטאות אמריקניות מובילות. היא כתבה מספר ספרים ומאמרים חשובים שהביאו לה מוניטין רב בעולם כהיסטוריונית מתחכמת ומספרת סיפורים מיומנת. בשנת 1963 קיבלה הגברת טוכמן פרס פוליצר על ספרה "תותחי אוגוסט". בשנת 1971 זכה ספרה "סטילוול והניסיון האמריקני בסין 1911-1945" (Stilwell and the 1945-1911

”American Experience in China 1911-45) לתשומת לב רבה, ועליו גם קיבלה פרס פוליצר נוסף. ב־3 באפריל 19/2 נאמה הגברת ברברה וו' טוכמן במכללת המלחמה של צבא היבשה האמריקני כחלק מתוכנית הרצאות הערב. בדבריה היא העלתה מספר אבחנות נבונות מאוד אודות הסגולות והמאפיינים הנדרשים ממנהיגים צבאיים בדרגות גבוהות. היא הרחיבה את דבריה באמצעות הסבר תפיסותיה אודות תפקיד הצבא בחברתנו והשפעותיו עליה. אבחנותיה המעמיקות משמשות להרחבת אופקי כל אלה שהאינו לה, באמצעות חשיפתם לנקודת מבט ברורה השונה מזו שמחזיקים בה קציני צבא רבים. מצאנו את הרצאתה ממריצה, מאירת עיניים ופרובוקטיבית ואנו שמחים לפרסמה בכתב עת זה. הערת עורך כתב העת [במקור].

[2] סכום זה שווה לכ־429.7 מיליארד דולר במונחי שנת 2010. תקציב ההגנה של ארה"ב לשנת 2010 (שהייתה שנת השיא ב־50 השנים האחרונות) היה 729.8 מיליארד דולר, או 141.6 מיליארד דולר במונחי שנת 1972 (הערת המתרגם).